

Actes de les
**V Jornades
d'Estudis
Locals de Felanitx**

7 i 8 de febrer de 2020
Saló d'Actes de la Casa de Cultura de Felanitx

Coordinació i edició
Miquel Àngel Vicens i Siquier

Consulta *on line*
www.amicsclosos.cat/5jornades

EDICIONS AMICS DELS CLOSOS

Dipòsit Legal
PM 971-2020

Imprès en **Edicions Talaiots**, novembre 2020

El llibre que teniu a les mans és el fruit de l'esforç i la dedicació que els autors han plasmat en el seu treball. A tots ells i a aquelles persones i institucions que han contribuït a la realització i l'edició de les actes de les V Jornades d'Estudis Locals de Felanitx, moltes gràcies.

Enguany (el 2020) serà recordat per l'impacte de la pandèmia de la Covid19, poc ens pensàvem quan organitzarem la cinquena edició de les Jornades d'Estudis Locals, de manera conjunta entre el Centre Cultural - Ajuntament de Felanitx i l'associació d'Amics dels Closos de Can Gaià, tot el que ens ha succeït. Els seus efectes també s'han fet notar a algunes de les propostes que es presentaren dins les V Jornades a principis de febrer, impedit que es poguessin encarar o acabar de la forma prevista o fins hi tot havent de renunciar a presentar-les, finalment. Així mateix, en alguns dels treballs els manca una adequada revisió final dels autors. Si s'observen errades, imprecisions o incongruències en demanam per endavant disculpes.

Els Amics dels Closos hem hagut de cancel·lar o repensar les nostres activitats, de fet ha sigut un any amb poques activitats, i les que hem pogut realitzar a partir del març han estat en format reduït i amb suport de les xarxes social. De tota manera el nostre compromís a favor del coneixement, tant en l'àmbit local com en el més general o especialitzat, no ha defallit. Aquest llibre és un clar exemple, així com la col·laboració en la *Reunió Científica d'Arqueomalacologia de la Península Ibèrica* celebrada a Ciutat el mes de novembre del 2019 i que les seves actes s'estan enllestint per publicar-les, si tot va bé, a principis del 2021. Així mateix, ben prest començarem a preparar la realització de les VI Jornades d'Estudis Locals per a principis del 2023, des de aquí volem fer una crida a la seva participació. En cada edició descobrim nous aspectes de la nostra història i de la nostra societat, que ens encoratgen a seguir treballant per a la seva difusió.

Miquel Àngel Vicens i Siquier

President de l'Associació dels Amics dels Closos de Can Gaià

El mes de febrer de 2020 es varen celebrar les V Jornades d'Estudis Locals a Felanitx. Unes jornades que normalment se duen a terme cada 3 anys al nostre municipi i que organitzen de forma conjunta els Amics dels Closos de Can Gaià i el Centre Cultural de Felanitx. Varen tenir sort, un mes més tard ens confinaven per mor de la covid-19, la pandèmia del segle XXI, haurien d'haver esperat però no va ser així.

Va ser un cap de setmana on es dugueren a terme diferents xerrades, un recorregut per la història en diferents àmbits i que s'han succeït o tenen relació amb el nostre municipi. Els Amics dels closos fan una gran feina i donen l'oportunitat de mostrar el que fan al seu dia a dia a tota la gent que dediquen el seu temps bé sigui d'investigació, educació, cultura, art, història o tradicions. Els anim a que continuïn amb aquesta tasca perquè enriqueixen la ciutadania amb la seva saviesa i visió.

Jaume Monserrat Vaquer
Batle de Felanitx

REDESCOBRINT OBJECTES EN LA COL·LECCIÓ MUSEOGRÀFICA COSME BAUÇÀ. POSSIBLE FAUNA ARQUEOLÒGICA

Miquel Àngel Vicens i Siquier - Bartomeu Salvà Simonet

VICENS, M.À. & SALVÀ, B. (2020). Redescobrint objectes en la Col·lecció Museogràfica Cosme Bauçà. Possible fauna arqueològica. V *Jornades d'Estudis Locals de Felanitx*: 11

INTRODUCCIÓ

És de molts coneguda la tasca de guarda, cura i difusió que realitza la Col·lecció Museogràfica Fundació Cosme Bauçà (Sa Fundació). El seu fons etnològic, arqueològic, numismàtic, històric, artístic, bibliogràfic o hemerogràfic és objecte de consulta per tot aquell que vol saber o investigar sobre el passat felanitxer. D'entre aquest destacat fons, hi ha una petita mostra zoològica composta per una desena de restes animals, la qual ha estat objecte, juntament amb els fòssils, d'un treball específic de recerca (Mas *et al.*, 2020).

Uns dels principals problemes a l'hora d'interpretar aquestes restes, és que moltes d'elles ens han arribat sense els contextos, lloc de recollida o altra informació, amb la qual cosa es fa difícil saber els motius reals de la col·lecció. Alguns exemplars foren recollits de la natura amb una voluntat probablement estètica, d'altres en canvi podrien ser d'edat prehistòrica.

FAUNA POSSIBLEMENT ARQUEOLÒGICA

En primer lloc, volem exposar dos d'exemplars d'ostra roja (*Spondylus gaederopus*), número d'inventari de fauna i fòssils 45 i 46 (Figura 1), si bé a Sa Fundació no s'ha documentat informació relativa d'on es trobaren, diversos elements tafonòmics fan que siguin bon candidats de provenir d'algun jaciment arqueològic. S'ha de tenir en compte que el terme tafonomia significa literalment "lleis d'enterrament", tal com la definí

Efremov (1940), i és l'estudi que permet esbrinar i reconstruir els diferents processos que s'han produït abans, durant i després de la mort i l'enterrament d'un organisme fins a la seva recuperació en una campanya paleontològica o arqueològica. La tafonomia inclou tant els processos naturals com els culturals. En aquest sentit, s'ha convertit en una eina indispensable en qualsevol l'estudi paleontològic o arqueològic, pel que fa a les restes biològiques.

Figura 1: Exemplars de *S. gaederopus* de Sa Fundació

A més, l'ostra roja és comuna en molts jaciments prehistòrics del continent europeu o del Mediterrani (Borello, 2004; Ifantidis & Nikolaidou, 2011) incloent Mallorca o les Balears (Vicens, 2019) i es troba vinculada tant a aspectes alimentaris com cerimonials, així com a matèria primera per elaborar objectes d'adorn personal.

En segon lloc, exposarem una sèrie d'ossos de mamífers que trobarem dins d'una olla globular (número d'inventari SM-46-2-1) extreta de l'interior de la Cova d'enterrament d'En Bordoï (Bordoï, 1931) localitzada al vessant sud de Sa Mola (Felanitx). Aquesta cova d'enterrament o hipogeu fou descoberta i excavada l'any 1900 per Miquel Bordoï i actualment se la situa dins del Bronze Antic, amb una cronologia aproximada d'entre el 2000 i el 1600 AC, sense poder-ho precisar més ja que no presenten datacions absolutes mitjançant el Carboni 14. A la mort del seu descobridor es feu donació de gran part del material de dita cova a Sa Fundació, així com la resta de la seva col·lecció arqueològica, i inventariat el 1990 per un de nosaltres. La presència de fauna i d'altres objectes (com restes d'ossos humans o utensilis, entre d'altres) en recipients és relativament comú en coves d'enterrament i ha estat descrita en moltes ocasions des de que es posés en relleu en un dels primers estudis científics d'aquests jaciments (Hemp, 1927).

Una d'aquestes dues restes és un metacarp de bou (*Bos taurus*), número d'inventari de fauna i fòssils 50, (Figura 2). La consolidació de la presència humana a Mallorca, comportà l'aparició de la fauna ramadera que l'acompanyava, la qual estava composta per quatre espècies: la cabra (*Capra aegagrus hircus*), l'ovella (*Ovis aries*), el bou (*Bos taurus*) i el porc (*Sus scrofa domesticus*), encara que aquests dos darrers en una proporció molt menor respecte als primers. Aquesta cabana ramadera fou la base de la subsistència dels humans, pel que fa als recursos faunístics, i tot sembla indicar que es va mantenir pràcticament sense canvis gran part de la prehistòria (Ramis, 2006; 2017). Un fet curiós, és la reduïda talla (alçada) de tots els seus membres respecte a les talles actuals. Aquest

aspecte ja fou apuntat fa més d'un segle (Harlé, 1913) i corroborat per estudis i autors més recents (Uerpmann, 1971; Estévez, 1984; Ramis, 2006; Valenzuela, 2015).

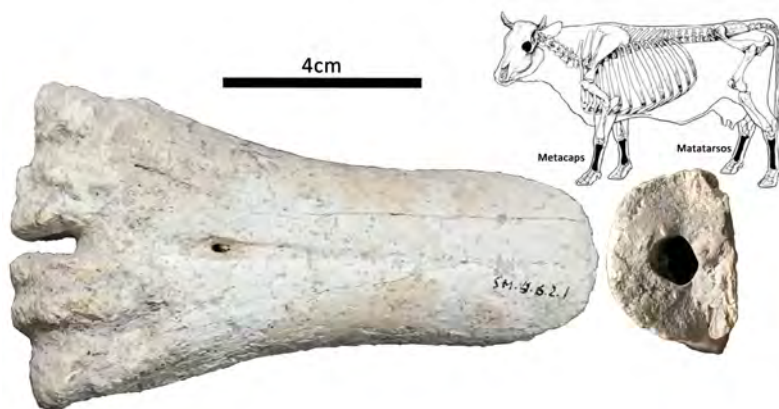

Figura 2: Metacarp de bou (Id. 50) de Sa Fundació

L'altra resta, possiblement sigui la més interessant d'aquesta petita mostra ja que es tracta d'un molar o premolar de cavall (*Equus caballus*), número d'inventari de fauna i fòssils 49, (Figura 3). Fins ara les restes més antigues de cavall a Mallorca s'han descrit en contextos talaiòtics (Primera edat del Ferro, entre el 850 i el 550 AC) a Son Fornés (Montuïri) i en contextos balears¹ (Segona Edat del Ferro, entre el 550 i el 123 AC) a Ses Païsses (Artà) o a S'Hospitalet Vell (Manacor), entre d'altres.

El cavall presentava a la prehistòria una àmplia distribució a la Mediterrània i, ara per ara, no es pot precisar des d'on va ser introduït a Mallorca o a les Balears (Ramis, 2017).

Figura 3: Molar o premolar de cavall (Id. 49) de Sa Fundació

¹ S'ha adoptat el terme balear en comptes de la denominació més clàssica de "Posttalaiòtic" seguint el criteri expressat per Hernández-Gash (2010; 2011), per referir-se a la societat sorgida després de la ruptura socioeconòmica i cultural al voltant de la meitat del s. VI aC respecte del món Talaiòtic. Les mateixes raons que ja fa uns anys portaren a abandonar el terme "Pretalaiòtic" poden ser igualment útils per descartar el sufix "post".

CONCLUSIONS

Som molt conscients de la manca d'informació de base disponible i això ens fa de ser molt cautes a l'hora d'afirmar amb convicció la presència de restes de fauna prehistòrica a la Col·lecció Museogràfica Fundació Cosme Bauçà. De tota manera, en aquest treball exposam les restes que tenen més possibilitats de ser-ho, descartant altres elements, que si bé es podrien haver inclòs, els dubtes o la manca de referències clares ens han aconsellat deixar-los de banda.

Si es pogués confirmar que les restes que trobarem i descriguérem dins les olles, fossin realment originals, és a dir, posades dins l'olla dins els rituals d'enterrament (la qual cosa realment és versemblant) o bé trobades dins l'exploració d'aquesta cova i col·locades posteriorment al seu interior per part de Miquel Bordoï o d'altres persones, i no producte d'una mescla (accidental o no) de material d'origen divers, resultaria clau en la nostra suposició de que aquestes restes fossin efectivament prehistòriques. Una manera de poder esvaïr els possibles dubtes sobre la seva cronologia seria sotmetre'ls a un anàlisi de Carboni 14. Si finalment es pogués assegurar que aquest material fos d'època, es tractaria de la primera cita (o de les primeres cites) en endarrerir la presència de cavall a Mallorca fins al Bronze Antic.

AGRAÏMENTS

Hem de donar les gràcies al Dr. Jordi Nadal (de la Universitat de Barcelona) per l'ajuda en la determinació de les restes dels mamífers, així com a Xisca Veny, responsable de la Col·lecció Museogràfica Fundació Cosme Bauçà, per facilitar la consulta i fotografia de les peces.

BIBLIOGRAFIA

BORDOI, M. (1931). Les coves prehistòriques de Felanitx. *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 23: 340-341.

BORRELLO, M.A. (Ed.) (2004). *Conchiglie e archeologia: contributi scientifici in occasione della mostra Dentro la Conchiglia*. Preistoria Alpina, 40 (Suppl. 1). 182p.

EFREMOV, J.A. (1940). Taphonomy: New branch of paleontology. *Pan-American Geologist*, 74: 81-93

ESTÉVEZ ESCALERA, J. (1984b). Reflexiones sobre algunos aspectos de los complejos faunísticos de Mallorca y la Península Ibérica. In WALDREN, W.H.; CHAPMAN, R.; LEWTHWAITE, J. & KENNARD, R. (Eds.). *The Deya conference of Prehistory. Early settlement in the Western Mediterranean Islands and the Peripheral áreas. British Archaeological Reports (BAR) International Series*, 229: 193-204.

HEMP, W.J. (1927). Some rock-cut tombs and habitation caves in Mallorca. *Archaeologia*, 76: 121-160

HERNÁNDEZ-GASH, J. (2010). La punta de l'iceberg: Reexcavant materials del fons Colominas (Museu d'Arqueologia de Catalunya). *El poblat talaiòtic de Capocorb Vell (Llucmajor, Mallorca)*. *Cypsela*, 18: 171-192.

HERNÁNDEZ-GASH, J. (2011). Privatització i diversificació de l'espai domèstic en la societat Balear de l'Edat del Ferro. *III Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears (Maó) (Llibres del Patrimoni Històric i Cultural, 4)*: 43-62.

IFANTIDIS, F. & NIKOLAIDOU, M. (Eds.) (2011). *Spondylus in Prehistory. New data and approaches. Contributions to the archaeology of shell technologies*. British Archaeological Reports International Series, 2216. 247p.

MAS, G.; MORAGUES, LI. & VICENS, M.À. (2019). *Recull paleontològic i zoològic de Sa Fundació: patrimoni natural entre una col·lecció cultural*. Col·lecció Museogràfica Fundació Cosme Bauçà. Felanitx. 20p.

RAMIS BERNAT, D. (2006). *Estudio faunístico de las fases iniciales de la Prehistoria de Mallorca*. Universidad Nacional de Educación a Distancia. 739p. (Tesi doctoral inèdita).

RAMIS BERNAT, D. (2017). Evidències de contactes exteriors al món talaiòtic a partir de l'estudi del registre faunístic. In PRADOS, F.; JIMÉNEZ, H. & MARTÍNEZ, J.J. (Eds.). *Menorca entre fenicis i púnics / Menorca entre fenicios y púnicos*. Universidad de Murcia. *Publicaciones del CEPOAT, 2*: 201-217

UERPMANN H.P. (1971). *Die Tierknochenfunde aus der Talayot-Siedlung von s'Illot (San Lorenzo, Mallorca)*. Studien über frühe Tierknochenfunde von der Iberischen Halbinsel, 2. 110p.

VALENZUELA OLIVER, A. (2015). *La gestió dels recursos animals en la integració de les Illes Balears al món romà*. Universitat de Barcelona. 512p. (Tesi doctoral inèdita).

VICENS I SIQUIER, M.À. (2019). *Estudi arqueomalacològic de Son Real (Mallorca). Els mol·luscs marins dels jaciments arqueològics de Son Real: una nova eina d'aproximació a la prehistòria i protohistòria de Mallorca*. Universitat de Barcelona. 312p. (Tesi doctoral inèdita).

SUMARI

Presentació	7
Conferència inaugural	
<i>Associació Cultural Setmanari Felanitx: nous plantejaments per reforçar el present i encarar el futur.</i>	13
Bàrbara Sagrera i Jerònia M. Pont	
Societat	
<i>Notes històriques sobre la festa i la font de Santa Margalida, patrona de Felanitx.</i>	23
Maria del Carme Pino	
<i>Salers en el terme de Felanitx. Quasi cent anys d'una música tradicional a través del testimoni de quaranta persones.</i>	35
Sebastià Barceló	
<i>El Pacient Actiu a Felanitx, una nova estratègia d'apoderament del malalt crònic.</i>	53
Jerònia M. Pont i Joana Valenz	
Art	
<i>El paper pintat en els interiors de les cases felanitxeres.</i>	63
Magdalena Bennàssar i Josep M. Pomar	
<i>Magdalena Adrover Pizà. Pintant amb el fil i l'agulla</i>	79
Magdalena Bennàssar i Josep M. Pomar	
<i>L'obra escultòrica de Miquel Vadell i Pastor a Felanitx</i>	91
Andreu G. Venyr	
Museologia i documentació	
<i>La col·lecció paleontològica de la Fundació Mn. Cosme Bauçà. Patrimoni natural entre un gran fons cultural.</i>	103
Guillem Mas i Lluís Moragues	
<i>Redescobrint objectes en la Col·lecció Museogràfica Cosme Bauçà. Possible fauna arqueològica.</i>	115
Miquel Àngel Vicens i Bartomeu Salvà	
<i>Felanitx a l'Heraldo de Cristo.</i>	121
Andreu G. Veny	

<i>Llibres i obres artístiques del Dr. Binimelis.</i>	139
Onofre Vaquer	
<i>La reforma interior de Felanitx. Una part del projecte urbanístic dissenyat per Francesc Roca i Simó.</i>	145
Maria Mesquida	
Segles XIX - XX	
<i>Els felanitxers en el repoblament de Son Servera al segle XIX.</i>	159
Pere F. Castro	
<i>El cos de Carabiners a Felanitx (1829 – 1868).</i>	167
Celso Calviño	
<i>Felanitx, 40 anys d'eleccions municipals: 1979 – 2019.</i>	179
Joan Mestre	